

Nie tylko Żółkiewski

S E R I A P O D C A S T Ó W

FUNDACJA
MÓWIA
WIEKI

NR 4

A detailed oil painting of Jan Zamoyski, a Polish nobleman and military leader. He is depicted from the chest up, wearing a vibrant red, fur-lined coat over a dark garment. He has a full, graying beard and mustache, and his hair is styled in a traditional manner. He holds a golden scepter with a dark handle in his right hand. The background is dark and indistinct.

JAN ZAMOYSKI
HETMAN WIELKI KORONNY

Dariusz Milewski

Chyba sam Jan Zamoyski nie przypuszczał, że będzie piastować buławę wielką koronną. Wykształcony w Padwie humanista i mówca, znawca prawa, zdecydowanie lepiej czuł się w roli kanclerza niż hetmana.

Mimo to także jako dowódca wojskowy dał się poznać z dobrej strony.

Urodzony w 1542 roku, rozpoczął zawrotną karierę u boku króla Stefana Batorego. Nieznający prawa i zwyczajów swej nowej ojczyzny węgierski król upatrzył sobie Zamoyskiego na współpracownika i szybko zaczął powierzać mu odpowiedzialne urzędy. Kiedy Zamoyski był już kanclerzem, towarzyszył królowi w wyprawie połockiej w 1579 roku.

Rok później otrzymał samodzielne dowództwo. Kiedy główna armia królewska szła na Wielkie Łuki, Zamoyski z wydzielonym korpusem opanował Wieliz. Następnie pod

Stefan Batory

okiem Batorego kierował zdobyciem Wielkich Łuków. Kampanię zwieńczył opanowaniem zamku Zawołoczce.

Sukcesy Zamoyskiego zostały docenione. Rok później król mianował go hetmanem wielkim koronnym, dając mu ten urząd dożywotnio. Powstał groźny na przyszłość precedens, ale póki co współpraca króla i hetmana układała się

harmonijnie. Zamoyski pod okiem Batorego kierował oblężeniem Pskowa, a po odjeździe króla przejął naczelne dowództwo. Zdobyć miasta przekraczało polskie możliwości,

Oblężenie Pskowa

mimo to Zamoyski wytrwał pod twierdzą, szachując przeciwnika, dopóki Iwan Groźny nie zgodził się na korzystny dla Rzeczypospolitej rozejm w Jamie Zapolskim.

Znaczenie hetmana w Rzeczypospolitej wzrosło w czasie bezkrólewia po śmierci Stefana Batorego w 1586 roku. Opowiedziawszy się za Zygmuntem III, Zamoyski obronił dla niego Kraków. Było to w listopadzie 1587 roku, a atakującymi byli najemnicy arcyksięcia Maksymiliana Habsburga. W styczniu 1588 roku Zamoyski ruszył w pościg za arcyksięciem i dopadł go pod Byczyną na Śląsku. W bitwie odniósł zwycięstwo i wziął Habsburga do niewoli. Rozstrzygnął tym samym wojnę o koronę polską.

W następnych latach rosło napięcie między żądnym władzy hetmanem a równie ambitnym młodym królem Zygmuntem III. Zamoyski, umiejętnie strasząc Turkami, w 1590 roku zdołał uzyskać od sejmku bardzo szerokie prerogatywy. Gdy okazało się, że turecki straszak był nieprawdziwy, odebrał mu je kolejny sejm. Król powierzył jednak Zamoyskiemu obronę południowo-wschodnich kresów Rzeczypospolitej. W 1594 roku hetmanowi nie udało się zatrzymać Tatarów, idących przez Ruś na Węgry. Rok później jednak powetował to sobie. Korzystając z zamętu w Mołdawii, wkroczył z wojskiem do tego kraju, niegdyś polskiego lenna, w XVI wieku już pod pa-

Zygmunt III Waza

nowaniem tureckim. Zamoyski osadził na tronie mołdawskim własnego kandydata – Jeremiego Mohyłę. W bitwie pod Cecorą, stoczonej w oparciu o warowny obóz, odparł atak chana. Wymusił też uznanie Mohyły, będącego lennikiem zarazem polskim, jak i tureckim. Także sułtan przystał na to rozwiązanie. Sukces wojskowo-dy-

Jan Zamoyski po bitwie pod Byczyną

plomatyczny Zamoyskiego był niezaprzeczalny.

W Mołdawii hetman pojawił się znów w 1600 roku, by bronić polskich interesów wobec zakusów hospodara wołoskiego Michała Walecznego. Bez trudu przepędził Wołochów i wtargnął za nimi do ich państwa. W październiku pokonał pod Bukowem Michała i odebrał mu Wołoszczyznę, której władcą został brat hospodara mołdawskiego Szymon Mohyła. Polskie wpływy sięgnęły po dolny Dunaj.

W tym samym roku wybuchła wojna ze Szwecją, sprowokowana odebraniem przez Skandynawów korony szwedzkiej Zygmuntovi Wazie. Zamoyski znów służył doświadczeniem, ale też gotówką, pożyczył bowiem skarbowi niemalą kwotę na wyposażenie wojska, z którym ruszył w 1601 roku do Inflant. Była to już ostatnia kampania 60-letniego hetmana. Zamoyski samym swym

przybyciem zmusił wroga do porzucenia oblężenia Rygi. Kontynuował kampanię w stylu batoriańskiego, oblegając i zdobywając opanowane wcześniej przez Szwedów zamki inflanckie i estońskie. Największymi sukcesami było zdobycie Wolmaru i Białego Kamienia. Niestety, kłopoty ze sfinansowaniem i wyżywieniem wojska uniemożliwiły Zamoyskiemu wykorzystanie zwycięstw i dokończenie podboju Estonii. Jesienią 1602 roku hetman wrócił do kraju. Jego ostatnia kampania zakończyła się połowicznym sukcesem. Jan Zamoyski zmarł w 1605 roku.

Jako wódz Zamoyski czuł się chyba lepiej w wojnie pozycyjnej – lubił oblegać twierdze bądź bronić ich. Lotni Tatarzy zwykle mu się wymykali. Stoczył mało bitew manewrowych, choć i te wygrał (przede wszystkim pod Byczyną i Bukowem). Jako wódz był uczniem Batorego i zarazem nauczycielem Stanisława Żółkiewskiego. ■

Jan Zamojski

FUNDACJA
MÓWIA
WIEKI

Redakcja
Tomasz Bohun,
Miłosz Niewierowicz

Opracowanie graficzne
Marcin Adamczyk

© Copyright by Fundacja
„Mówią wieki”

Wydawca
Fundacja „Mówią wieki”
pl. Europejski 3
00-844 Warszawa

W NASTĘPNYM
ODCINKU

Projekt realizowany
w ramach programu:

PA
TRIO
TYZM
JUTRA